CÂTEVA TEHNICI DE CONSTITUIRE A DISCURSULUI LIRIC BACOVIAN

Lăcrămioara BERECHET
Universitatea „Ovidius" din Constanta
lacramioara.berechet@yahoo.com

Abstract: The questioning premise of my study is the specificity of the poetic formula that, considering the simplicity of the the signifiers when compared to the density of the the signified, emphasizes, uniquely in Romanian literature, the simple beauty of a complex poetic system. The poetic reverie of George Bacovia initiates with an ontology in crisis, develops theological ways of understanding the relationship man –universe, in a poetic vision where deity is absent; the apotheosis is humbly lived. The poetic images preserve their meaning autonomously, but remain indifferent to the discourse order, while the perfection of the simplicity and the complexity of meaning qualify Bacovia as one of the greatest poets of the world.

Keywords: poetic techniques; complex poetic system; poetic dissonances; the poetic isotopies of the signifier; poetic cogito.

Dacă prima receptare a poeziei bacoviene, cea aparținând perioadei interbelice, recupera sensibilitatea poetică a lui George Bacovia în contextul simbolismului decadent și asocia tematic și discursiv lirica bacoviană cu Baudelaire, Verlaine, Jules Laforgue, Rimbaud, începând cu exegeza lui Nicolae Manolescu (Despre poezie), se va vorbi din ce în ce mai mult despre antisimbolism chiar despre experimentele avangardei și tehnici poetice proprii expresionismului, observându-se în fapt inclasificarea discursului bacovian, datorată originalității stranii a formelor poetice, dar și relației instituite între subiectul și obiectul poetic.

Configurația structurală a discursului, organizarea resorturilor semantice prin simetriile căutate la nivelul simbolic al textului, revenirile regulate, modalitățile simple de determinare, paralelismul poetic, simplitatea formelor semnificante în raport cu densitatea semnificatului descriu, în lirica bacoviană, *formula frumuseții simple a unui sistem poetic complex***.**

Inserția poetică a referenților, obiecte poetice ce descriu *cogitoul* unei ființe poetice dezamorsate de la real, construiesc, la nivelul discursului, un spațiu poetic în care realul este de-realizat și recompus din structuri disonante. Reveria poetică se inițiază într-o ontologie crizată, secundând deopotrivă, entropia verbului poetic. Prin tehnica inserției poetice se învecinează arbitrar obiectele poetice în sintaxa versului, astfel că unitățile textuale devin oarecum independente semantic, logica textului nefiind dependentă de poziția în text a acestor simboluri private. Rezultă că este posibilă, la nivelul structurării poetice permutabilitatea unităților textuale de tip vers.

BDD-A24363 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:48:52 UTC)

Această tehnică a inserției poetice proiectează un spațiu poetic vizionar, operă a unui eu poetic deplin stăpân al discursului liric, construit fără proiecții transcendente de tip extratextual. Transcendența rămâne imanentă textului poetic, constituit ca totalitate semnificantă, asemnea unei metafore care refuză frumusețile facile, de tip transfigurator, reinventând în formule infinite plăcerea obscurului prin resemantizări, în corpul unor reverii simbolice. Tăcerile textului, generatoare de sens, sunt marcate grafic și îmbogățesc puterea de sugestie a limbajului care mediază relația dintre un eu poetic și lumea dată. Interesant este , din acest punct de vedere, la nivelul receptării, efectul perlocutiv al limbajului, mai ales că, permutabilitatea unităților textuale de tip vers angajează lectura în orizontul legic al ficțiunii ca joc liber al unei conștiințe poetice care desființează regulile unei lumi ostile, se dezamorsează de la real, creează reguli proprii, sau mai corect, instalează paradigma unui spațiu poetic fără reguli, un spațiu al jocului salvator.

Iată în acest sens, poezia *Alb:*

1. Orchestra începu cu-o indignare grațioasă
2. Salonul alb visa cu roze albe-
3. Un vals de voaluri albe…
4. Spațiu, infinit, de o tristețe armonioasă…
5. În aurora plină de vioare,
6. Balul alb s´a resfirat pe´ ntinsele cărări-
7. Cântau clare sărutări…
8. Larg, miniatură de vremuri viitoare…

Putem să experimentăm orice lectură combinatorie a versurilor fără ca sensul inductor al poeziei să se modifice.Textul poetic funcționează ca un organism autarhic, închide discursul asupra lui însuşi, fiecare unitate lexicală semnifică prin raporturile sale cu toate celelalte unităţi ale textului în formula unei combinatorii libere. Coerența internă, densitatea semantică, independența unității textuale de tip vers, fac ca textul să nu se mai preocupe de justificarea originii sale, de context, ci să afirme şi desemneze fără alte referinţe, să deschidă discursul spre o multiplicitate de sensuri.

Omogenitatea semnificaţilor, coerenţele semantice şi izotopiile textului rămân indiferente față de o lectură liniară a textului, de rupturile semantice, de spațiile alotopice ori de inventarul calificărilor. Criticul literar Marin MIncu[1] observa că eul poetic bacovian se retrage ca modùl posibil al discursului, se substituie unei instanțe textuale ce dictează permutări sintactice și prozodice incluse în legile interne ale textualizării, abolește orice urmă a realului, generând discursul din realitatea textului. Ar fi aici un exercițiu poetic ce anticipează post-modernismul. Asumarea totală a discursului poetic de către această instanță enunțătoare ar fi înregistrat, în opinia criticului, pentru prima dată în lirica românească, un eu poetic constituit cu adevărat.

---

[1] *Eseu despre textul poetic II*, București, Cartea Românească, 1986.

BDD-A24363 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:48:52 UTC)

Una dintre consecințele acestei autonomii totale este și tehnica inserției poetice care funcționează ca instrument poetic al derealizării realului, singura existență vizibilă, ființa imaginală a fanteziei creative, instituind o scriitură a existenței ca reverie poetică, pe care am probat-o în poezia Alb. Albul,o non-culoare, simbolizează bisemic, viața și moartea, într-o succesiune infinită, omogenizând ceea ce există separat. Ce se spune despre referenții poetici ? că ”orchestra începu”, ”salonul alb visa”, ”Aurora era plină de vioare”, balul alb s-a resfirat, iar sărutările cântau clare. Rămân fără predicație următoarele sintagme poetice: ”un vals de voaluri albe”, un enunț independent, el însuși un actant poetic, căruia îi lipsește subiectul poetic, rezultînd de aici, în logica liniară a textului că misterul, acel factor de dizanalogie care va fi epifanizat de text, x = vals de voaluri albe. Metafora funcționeză revelator, descarcă misterul poetic, al cărui oficiant este instanța enunțătoare. Semantic, metafora se subordonează aceleiași cromatici integratoare, a albului.

Sintagma poetică ”spațiu, infinit, de o tristețe armonioasă”, construiește o structură apozițională cu determinant comun, circumscris aceleiași cromatici tentaculare. Oximoronul ”tristețe armonioasă” reunește contrariile, realizează la nivelul limbajului *coincidentia oppositorum,* creând iluzia că ființa umană își poate depăși limitele.

Modelul mediator pus în discuție de retorica generală este și aici triadic: logos (orchestra, identifică funcția comunicațională)-anthropos(un vals de voalurri albe)-cosmos(spațiu, infinit, de o tristețe armonioasă. Medierea retorică a antinomiei este realizată aici de determinantul oximoronic ”de o tristețe armonioasă”.

În ceea ce privește versul, ”Larg, miniatură de vremuri viitoare” se observă de asemenea, lipsa predicației care obscurizează obiectul poetic. Adjectivul *larg,* este reinventat semantic, se substantivizează, devine un criteriu imaginar al unui continuum spațiu-timp, eufemizat de structura poetică ce îi urmează, ”miniatură de vremuri viitoare”. Referenții imaginați ai spațiului poetic structurează o lume care schimbă regulile, în care pretutindeni, în spațiul infinit al vieții-moarte, se proiectează miniaturile vremurilor viitoare; *indignarea* grațioasă se stinge *în clare sărutări,* balul vieții-moarte începe noaptea și se termină în aurore, timp al începuturilor.*Albul-largul,* factorul te mister revelat, identifică poetica trancsendenței, deschide în vers o gnoză, acea cunoaștere beatifiantă despre care vorbea Gilbert Durand. Pregnanța simbolică a macrosemnului lingvistic *Alb* se descihde semantic în trei dimensiuni concrete: cosmic, figurând sugestia morții, oniric, acordându-se cu albul aurorei, tip al începuturilor și poetic, unde semnifică flamboaiant. Imperialismul acestui simbol se manifestă prin aglutinarea unor sensuri divergente, albul semnificând în text viața și moartea deopotrivă, dar și textul poetic, sau mai exact, marile tăceri ale sale.

Simbolul semnifică în sensibil, dar și către planurile inaccesibile percepției, trimite epfanic.În cazul simbolului *Alb,* se poate observa cum opozițiile semnificatului, viață-moarte, eliberează de cea mai mare spaimă a

BDD-A24363 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:48:52 UTC)

modernității, spaima de moarte, prin afirmarea vieții, ca repetabiliatate nesfârșită de miniaturi ale vremurilor viitoare**.** Înțelegere rece, fără sensibilități mistice. Repetițiile, redundanțele semantice, ritualizează mitic. Paradoxal, textul dezvoltă forme teologale de înțelegere a relației om-lume, într-o viziune poetică în care divinitatea este absentă. Numele său nu este rostit din decență. Poetul știe că orice lucru poate fi numit cu mai multe nume, mai puțin cu numele său.Apoteoza este trăită cu puterile adunate smerit: în albul thanatic al balului viață-moarte care se resfiră în aurora, miracol revelat al unei inimi cosmice în care se adună clarele sărutări ale opuselor ce se conjugă armonios, puterile se smeresc în măsura miniaturii.Poezia cuvântă în icona cuvîntului, viața-moarte își topește distincțiile în aparențele luminii. Ficțiunea poetică corectează deziluziile realului într-un discurs în care instanța poetică se travestește în obiectul poetic: orchestră, vioare, voal, roze, sărutări, miniatură. Verbele instanțierii poetice dau de urma acestei ascunderi, visul-vals fiind starea care deconspiră reveria sub semnul *tristeții armonioase*. Drumul către sursă se reface cu migala miniaturistului, adunând imagini, nuanțe, ființe de cuvânt. Poezia câștigă în autenticitatea trăirii, renunță definitiv la tabuuri sau la clișee retorice, se reinventează. Perfcțiunea construcției poetice, repetarea relațiilor semantice dintre ideile poetice şi imaginile reveriei idealizante, reușesc ca, prin logica oximoronică a cogitoului poetic, să medieze ethosul disforic, într-un ethos foric.

Medirea discursivă bacoviană se realizează prin intermediul tropilor, consideraţi conectori, sau mediatori poetici, sensul poetic se construiește prin instituirea unei izotopii de conotaţie, prin care se recunoaşte lipsa de pertinenţă semantică a denotației lexemului simbol şi se constituie un câmp nou.Aceleiași tehnici insertive îi corespunde mecanismul asociativ, propriu subconștientului, care operează cu termeni distanțați din punct de vedere semantic:

Cum ninge repede, apoi încet
Și nu știi cât timp mai trebuie de-acum,
E la fereastră alb-
O fată cu șal negru în cerdacul nins...
Dar prin copaci largi înserează-

Într-un departe nins era tot așa.
În adevăr
și înnoptate zângăniri,
Apoi va avea loc un bal,
Sau o serbare de spiritism...*(De iarnă*)

Aceleași mecanisme de ascundere a instanței poetice, efasată în obiectele poetice care trimit epifanic, dincolo de semnificatul figurat, semn că lirica se depersonalizează, își asumă statutul de act intelectual izvorât din conștiința imaginantă a eului abstras din lume:

BDD-A24363 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:48:52 UTC)

Pe cer de safir, comori de avari...
Tăcerea în gol vibrează cu zvon,-
Orașul, cu-ncetul, pare-un salon,-
Acuma, în somn, tresar fete mari (*Noapte)*

Spațiul poetic este expresia unei proiecții vizionare în care obiectele poetice configurează o lume care ascunde în imagini, ființa pulsândă a instanței închisă în propriile icoane. Din nou independența semantică a unităților de tip vers permite o lectură bazată pe regula unei combinatorii ludice. Indiferent în ce ordine citim versurile, lumea rămâne încremenită în același sens poetic:

Lunecau baletistele albe
Degajări de puternice forme-
Albe, în fața lumii enorme,
Lunecau baletistele albe...*(Balet)*

Imaginile poetice își fixează autonom sensul, rămân indiferente la ordinea rostirii, perfecțiunea simplității și complexittaea sensului angajează poezia bacoviană în formula marii poezii a lumii, dezvăluind secretul valorii artistice a textului poetic. Critica literară a observat[2] unul dintre aspectele care singularizează lumea poetică bacoviană, în aglutinarea categoriilor negative[3]. Crisparea, tensiunea semantică a discursului liric se fixează de cele mai multe ori în relația disonantă antrops- logos, antrops-cosmos. Marian Popa oberva că sistemul poetic bacovian se constituie prin repetarea până la obsesie a câtorva motiveme: solitudine, agonie, moarte, claustrofobie, golul, disoluția, iar obiectele poetice inductoare de câmp semnatic- corbi, sicrie, abatoare, clavire dezarticulate, mahalale sordide, piețe, fanfare- sunt întotdeauna golite de informația inițială și încărcate cu informația obsesională a acelorași motiveme lirice enunțate.Lectura hermeneutică a elementelor arhetipale recurente în poezia lui George Bacovia, pământul, apa, focul, își absoarbe conotația inițială într-un registru nictoform al imaginarului, semn distincitiv al separăriii de regimul reveriei romantice, întotdeauna soterică. Ion Caraion sesiza absența mîntuirii în căderea bacoviană[4] . Obiectele poetice sunt atrase într-un zbor invers, spre pământ. Iubita cade pe clavirul dezacordat, privirile cad, regretele cad, lacrimile, corbii, ninsorile.
”În parc ninsoarea cade rar” (*Decor*), ” Ea plânge și-a căzut pe clape/ Și geme greu ca în delir” (*Nevroză*), ”Peste parcul părăsit/ Cad regrete,/ Și un negru croncănit” (*Oh,amurguri*!), ”Potop, cad stele albe de cristal/ Si ninge-n noaptea plinî de păcate”(Singur), ”Stau,... și moina cade, apă, glod...”

[2] Marian Popa, *Forma ca deformare,* București, Editura Eminescu, 1975.
[3] Hugo Friedrich, *Structura liricii moderne,* București, Editura Pentru Literatura Universală, 1969.
[4] Ion Caraion, *Sfârșitul continuu*, București, Editura Cartea Românească, 1977.

BDD-A24363 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:48:52 UTC)

(*Nocturnă*), ”Și privirea-ți cade vagă peste apa larg ovală/ Pe grădina cangrenată,/ Peste toamna din oglindă.” (*Adormind*)

Există un coșmar al căderii, care ține de ceea ce Gaston Bachelard numește ” primitivitatea visului”, în care se descarcă schema catamorfă a morții iminente. Dar, căderea este la Bacovia zborul invers, salvator; instanța poetică pare că își ia avânt și săvârșește gestul de curaj, trăiește căderea ca zbor, eufemizează cea mai mare spaimă a modernității, moartea. Plonjarea în abis este tăcută, fără ecou, nu se acceptă gesturile surogat ale ameliorării ontice, zborul este interzis, se construiește cu migală ontologia simbolică a morții ca stare acceptată și așteptată a ființei căzute. Căderea își găsește împliniri semantice aproape euforizant.

”Dă drum, e toamnă în cetate/Întreg pîmântul pare un mormânt..., ”, ”Afară târgul e pustiu/ și ninge ca-ntr-un cimitir”(*Nevroză*), ”Ascultă cum greu, din adâncuri/Pământul la dânsul ne cheamă ”(*Melancolie*), ”Cu cei din morminte/Un gînd mă cuprinde”(*Moină)*, ”Ascuns, în pivnița adâncă fără a spune uncuvânt/ Să dorm,.../să dorm, din ce în ce murind”(*Imn*). Copleșit de puterea propriului abis, instanța poetică se lasă imers în tăcerile neîngăduite ale morții, așteptând mântuirea în somnul soteric. Arderilor morții ritualice îi urmează regăsirea *animei*, conjugând armonios valsul unei morți așteptate ca epifanie. Reveria poetică a căderii permite imaginației simbolice să atingă un pol mereu refuzat reveriei idealizante, polul unei *putrefactio* ritualice în care amorul poate dormi întors cu spatele la o lume a cărei bufonerie ostilizează.

Prozodia poate fi de asemenea un factor secundar al medierii poetice. Paradoxul poetic constă în faptul că poetul face perceptibil timpul morții, care este unul al somnului, al visării, un vis al nopții, în care eul este prezent, trezit de izbăvire. Proprie modernismului, recurentă în poezia bacoviană, devenită așa cum am observat deja legitate discursivă, este relația dintre simplitatea expresiei și complexitatea exprimatului. Poezia tinde spre concentrare, spre un maximum de densitate semantică, cuvântul învață să sugereze, nu să numească, să reinventeze semantic simbolurile convenționale, constiuind o simbologie privată, care îi permite să proiecteze lumi care nu au asemănare cu percepțiile diurnului.La Bacovia cuvintele cu pregnanță simbolică au rol generator, angajează raporturi semnatice multiple, construiesc acel *imperialism simbolic* care răstoarnă planurile, reface echilibrul diadic al spațiilor divergente. Bacovia le folosește în titluri, în rol de macrosemne care integrează semnificațiile poeticului: Plumb, Amurg, Lacustră, Negru, Alb, Rar, Finis, Plouă, Singur, Noapte, Nocturnă, etc. Imaginea se reia obsesiv, ritualic, devine o proiecție halucinantă, trăită oximoronic.

Sinele este regăsit în urma unui sofisticat și dureros proces al renunțării la efectele reveriei care sentimentalizează idealizant,la capătul unei aventuri sîngerînde în care eul se depotențează, se dezamorsează de la legăturile tiranice ale diurnului, regăsindu-se în tăcerea eului mineral al plumbului, în anafectivitatea netulburată a adâncului, în informul spațiului lacustru, trăind extatic lichefierea materiei, întorcerea spre elementele

BDD-A24363 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:48:52 UTC)

dizolvante ale materiei melancolizate sau în incinerările purificatoare ale *Focului* nictoform: ”Negru, numai noian de negru” (*Negru*) .

Ca o regulă aproape, Incipitul discursului liric bacovian grupează maximum de informaţie, de densitate semantică, astfel că descărcarea poetică are loc în primul vers, în care se grupează unităţi cu referinţă plurală, deschizând sensul poetic. Ca obiect al limbajului poetic, discursul generează un ethos disforic, producând o reducţie semiotică a acestei opoziţii, prin efectul de mediere poetică, generatoare întotdeauna de ethos foric. Se poate constata că discursul este segmentat simetric, conform cu această axiomă, în jurul a două centre poetice, unul deseminând informația cogitoului poetic înspre realul de-realizat, mișcarea figurării poetice fiind sub semnul dictatorialei fantezii creative și, un al doilea nucleu poetic, care însoțește conștiința creativă a subiectului poetic în adâncurile eului mineralizat, anafectiv aparent, pulsând extatic în profunzimile regăsite ale sinelui, într-un acolo îndepărtat al ființei, în care devin posibile *clarele sărutări ale vieții-moarte*, ca în poezia *Alb*.

Disonanțele rămân să aparțină în continuare falselor transfigurări sentimentalizante care opacizează scandalos o lume în descompunere.Între conturul intonațional exploziv de la nivelul expresiei poetice care construiește o izotopie de expresie a stridențelor căutate [5] sau a frustrărilor exhibate[6] și izotopiile de conținut care adâncesc sensul poetic al tăcerii din urmă, izbăvitore, există disonanțe supralicitate, încrucișarea informației semantice de la cele două nivele ale textului, având drept consecință obscurizarea mesajului poetic, polisemnatismul de conotație și deschiderea interpretării, motivată de maxima sugestivitate : ”Tălăngile, trist/ Tot sună răgușit/ Și tare-i târziu și n-am mai murit” (*Pastel*), ”Țârâie ploaia/ Nu-i nimeni pe drum”, ” Și gem și plîng și rîd în hî, în ha”(*Amurg de toamană*), ”Muzica sentimentaliza/obositor,-/Muzica sonoriza orice atom” (*Largo*).

Nu întotdeauna substanța poetică își asumă izotopiile de la nivelul expresiei poetice. Maxima sugestivitate sonoră și cromatică, acel galben opresiv, violetul disolut, albul tentacular, roșul devastator, negrul incinerant par să purifice ființa visătorulu poet ce grăbește despărțirea de lume, dintr-o înțelegere aproape ionesciană a lumii ca farsă, instanța poetică refuză masca bufonului aruncat într-o lume ostilă. Visătorul refuză să locuiască lumea care i se oferă și îndrăznește să viseze lumi pe care doar marii gânditori ai lumii le-au imaginat, dă sens epifanic căderii, cosmicizează somnul thanatic, vocea sa devine vocea unei tăceri așteptate: ”Și tare-i târziu/ Și n-am mai murit*”(Pastel*).

Bibliografie

Eseu despre textul poetic II, Cartea Românească, 1986.
CARAION, Ion *, Sfârşitul continuu*, Editura Cartea Românească, 1977.

[5] *Ibidem*.
[6] *Ibidem*.

BDD-A24363 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:48:52 UTC)

POPA, Marian, *Forma ca deformare*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1975.
FRIEDRICH, Hugo , *Structura liricii moderne,* Editura: Pentru Literatura Universală, 1969.

BDD-A24363 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:48:52 UTC)